

ХУЛОСАИ

комиссияи ташхиси Шӯрои диссертатсионии 6DKOA-001 назди Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни оид ба диссертатсияи номзадии Мавлонова Интизор Тоҷиддиновна дар мавзӯи «Ташаккулёбии қобилияти коммуникативӣ-нутқии донишчӯён дар раванди таълимоти касбӣ (дар маводи омӯзиши забони англисӣ)» барои дарёфти унвони илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.08 – назария ва методикаи таълимоти касбӣ (илмҳои педагогӣ)

Дар шароити ҳамкорӣҳои байналмилалӣи устувор ва ҳамгироии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҷомеаи ҷаҳонӣ талабот ба мутахассисони донандаи хуби забони англисӣ ва қодир ба истифодаи пурмаҳсули он дар ҳолатҳои воқеии касбӣ ва муоширати ҳамарӯза дар ҳоли афзудан мебошад. Дар робита ба ҷунин талаботи замон, андешидани чораҳои муассир оид ба тақмили минбаъдаи шакл ва методҳои таълим ва тарбия ҳамчун воситаи муҳими муоширати байналмилалӣ як амри зарурӣ ба ҳисоб меравад.

Диссертатсияи номзадии Мавлонова Интизор Тоҷиддиновна дар мавзӯи «Ташаккулёбии қобилияти коммуникативӣ-нутқии донишчӯён дар раванди таълимоти касбӣ (дар маводи омӯзиши забони англисӣ)» ба таҳқиқи ташаккули қобилияти коммуникативӣ-нутқии омӯзгорони ояндаи забони англисӣ бахшида шудааст.

Дар айни замон, рушди ҳамҷонибаи робитаҳои сиёсӣ ва иқтисодӣ бо кишварҳои хориҷаи дуру наздик, муассирсозии раванди мубодилаи дастовардҳои фарҳангӣ ва арзишҳои гуногуни маънавӣ ба афзоиши бемайлони талаботи омӯзиши амиқи забони англисӣ боиси таҳкими сиёсати давлатӣ дар самти ташаккул ва рушди бисёрзабонӣ дар кишвар саривақтӣ буда, қарорҳои қабулнамудаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба беҳтар намудани сифати таҳсилот ва тақмили таълими забони англисӣ асосан ба ташаккули шахсияти ҳамҷонибаи рушдёр ва донандаи забони англисӣ нигаронида шудааст.

Бо тақя ба ин сиёсат ва ба афзалиятҳои Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2030 беҳтаршавии системаи идоракунӣ дар таълими забони англисӣ, таъминоти методӣ ва кадрӣ низомии таҳсилот дар ин самт, ҳамчун яке аз вазифаҳои асосӣ дар соҳаи таҳсилот муайян карда шудааст. Мутобиқсозии раванди таҳсилот ба талаботи замони муосир, ки дар ҷумҳурӣ роҳандозӣ мегардад, пеш аз ҳама навсозии мазмуни таҳсилотро дар назар дорад ва рушди илмӣ

муосир бидуни мубодилаи фаъоли байналмиллалӣ комилан имконнопазир мегардад. Дониستاني забонҳои хориҷӣ ба ворид гардидан ба гузаштаи халқҳо, дониستاني ҳолати ҳозираи онҳо ва пешбини ояндабинонашон мусоидат намуда ба арзёбии шоҳкорҳои фарҳанги ҷаҳонӣ кӯмак мерасонад. Ин – яке аз воситаҳои амалии бартарарф намудани маҳдудиятҳо буда, омӯзиши забонҳои хориҷӣ, хусусан забони англисӣ ба ҷузъи асосии маълумоти миёна ва олий табдил меёбад, ки зарурати он саривақтӣ доништа мешавад.

Барои интихоби мавзӯи таҳқиқотии мазкур, ғояи ташаккулёбии тафаккур ва инкишофи малакаҳои нутқӣ дар таҳқиқотҳои фалсафӣ ва психологӣ-педагогӣ дар бораи қоидаҳои инкишофи шахсият ва тафаккури ӯ дар самти мазкур сабаб гардид ва дар баробари ин соҳаҳои мухталифи инкишофи шахсият ва ташаккули зинаҳои инкишофёбии ӯ ба инобат гирифта шуд. Олимон ва муҳаққиқони зиёд дар робита ба ташаккулёбии фикрронии мустақилона ва инкишофи малакаҳои нутқии донишҷӯён аҳамияти калон медиҳанд. Зеро дар марҳилаи начандон калон, таҷрибаи мусбӣ ва анъанаҳо дар омӯзиши проблемаи мазкур дар маҷмӯъ ва масъалаҳои алоҳидаи он андӯхта шудаанд, нишон медиҳад, ки барои инкишофи ҷомеаи мо, илм ва тақмил ёфтани азнавқунонии таъминоти техникӣ муассисаҳои олии таълимӣ, соҳаи мазкури донишҳои илмӣ ҳамчун қисмати таркибӣ ва ҷудонашавандаи тамоми илми педагогӣ рушд менамояд.

Мақсади таҳқиқот: аз ҷиҳати назариявӣ ва амалӣ асоснок кардан ва дар озмоиш санҷидани самаранокии ташаккули қобилияти коммуникативӣ-нутқии донишҷӯён дар раванди таълим дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Объекти таҳқиқот: омӯзиши шароитҳои педагогӣ ва технологияи таълимӣ барои ташаккули қобилияти коммуникативӣ-нутқии донишҷӯён дар раванди омӯзиши забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Предмети таҳқиқот: ташаккули қобилияти коммуникативӣ-нутқии донишҷӯён дар раванди омӯзиши забони англисӣ.

Фарзияи таҳқиқот: ташаккули қобилияти коммуникативӣ-нутқии донишҷӯён бештар самаранок ва пурмаҳсул хоҳад шуд, агар:

- омӯзгорон технологияҳои муосири пешқадами омӯзишро истифода баранд;

- хангоми омӯзиши забони хориҷӣ (англисӣ) аз технологияҳои компютерӣ истифода бурда шавад;

-меъёрҳо ва дараҷаҳои ташаккули қобилияти коммуникативӣ-нутқии донишҷӯён дар раванди омӯзиши забони англисӣ муайян карда шаванд;

-шароитҳои педагогии натиҷагирии ташаккули қобилияти коммуникативӣ-нутқии донишҷӯён дар раванди омӯзиши забони англисӣ ошкор, тасниф ва аз ҷиҳати озмоишӣ санҷида шаванд;

-ҳангоми омӯзиши забони хориҷӣ (англисӣ) робитаҳои байнифанӣ бо забони тоҷикӣ ба инобат гирифта шавад.

Диссертатсия аз муқаддима, ду боб, хулоса ва феҳристи адабиёти истифодашуда иборат аст.

Дар *муқаддима* мубрамияти пажӯҳиши мавзӯ, ҳадафҳои таҳқиқот, мавзӯ ва маводи он, усулҳои таҳқиқ, аҳамияти назариявӣ ва амалии рисола, навоари илмӣ таҳқиқот, матолиби барои дифоъ пешниҳодшаванда ва сохтори рисола оварда шудааст.

Боби аввал, ки бо номи «**Асосҳои назариявӣ ва методологии инкишофи коммуникативӣ-нутқии шахсият**» номгузори шудааст, аз ду фасл иборат аст. Дар асоси таҳлили таҳқиқоти педагогӣ, психологӣ, фалсафӣ тавсифномаи объект ва мавриди таҳқиқот аз мавқеи равиши технологӣ пешниҳод гардидааст.

Дар қисмати назариявӣ таҳқиқот ҳамаи ҷанбаҳои таълими технологӣ, технологияи омӯзиш тибқи робитаи донишҷӯ ва омӯзгор, инчунин роҳи усулҳои истифодаи “дарсҳои лоиҳавӣ”, дастури кори мустақилонаи донишҷӯ ва омӯзгор тавсиф гардидааст. Ҳамзамон масъалаи зеринро матраҳ намудем: «назарияи муқаррароти фалсафӣ ва психологӣ- педагогӣ дар бораи қоидаҳои инкишофи коммуникативӣ-нутқии шахсият чи аҳамият дорад?»

Таҳлили амсилаҳои (моделҳои) гуногуни технологияҳои азхудкунии дониш ва маҳорату малакаҳо пешниҳод шудааст. Ба онҳо, пеш аз ҳама, системаҳои таълимӣ мансуб мебошанд. Муаллифони гуногун таҳти ин мафҳум амсилаҳои мухталифро дар назар доштаанд. Вобаста ба ин, амсилаи «Технологияи педагогӣ» ҳамчун воситаи таълими технологияи фаъолияти донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод шудааст. Проблемаи мазкурро омӯхта, мо метавонем хулоса барорем, ки ҷӣ дар адабиёти фалсафӣ, ва ҷӣ дар адабиёти махсуси педагогӣ таърифи якмаъноӣ шахси мутобиқшуда мавҷуд нест. Инак, яке аз таърифҳои муқаррари ин мафҳум дар адабиёти

фалсафии собик шуравӣ: «Мутобиқшавии шахсият чунин худамаликунии онро баён менамояд, ҳангоме, ки ҳамаи соҳаҳои фаъолияти ҳаёти инсон, ҳамаи роҳҳои худамалинамоии одамон (меҳнат, муошират, истеъмол, даркнамоӣ, азхуднамоии эстетикӣ ва ҳаётӣ, вақти холи ва ғайра) яқарзиш мегарданд, ҳамаи онҳо сабаби ҳамдигар буда якдигарро пур менамоянд».

Мавқеи ба ин монандро Г.Н.Филонов низ пешниҳод менамояд. Барои ӯ «мутобиқати сохтори иҷтимоии шахсият, пеш аз ҳама самти марбутатаи фаъолияти ҷамъиятии ӯро дар назар дорад, ки номутаномутаносибиро истисно намояд, ки дар натиҷаи инкишофи нобаробари як ҷонибҳои шахсият аз ҳисоби дигар ҷонибҳо ё ин ки ташаккули ба дар асосҳои мухталифи иҷтимоӣ ба амал меоянд».

Набояд дар бораи он фаромуш сохт, ки инкишофи шахсият- на танҳо иҷтимоикунӣ ӯ, аз ҷониби вай аз худ намудани муносибатҳои иҷтимоӣ мебошад, балки инфиродикунӣ, яъне азхуднамоии интихобии ин муносибатҳо дар шакли инфиродии такрорнашаванда аст.

Ҳанӯз файласуфони Юнони Қадим категорияи мутобиқшавиро бо ҳолати муайяни ягонагии унсурҳои ба ҳам муқобил рафт мебаранд. Гераклит, масъалан, мегӯяд: «худӣ тасодуфҳои ба ҳам зидди ҳар гуна чизҳои ба ҳам муқобил мутобиқати ҳақиқӣ мебошад».

Гегел зеро маҳфуми мутобиқат таносуби фарқиҳои сифатӣ, ки дар маҷмӯи гирифта шудаанд ва аз худӣ моҳияти ашё бармеояд, мефаҳмид.

Проблемаи ташаккули шахсият, метавонад танҳо мисли проблемаи мутобиқати пайвастишавӣ ва ҷудошавии ин муқолифатҳо гузошта шавад.

Мо метавонем бо он розӣ шавем, ки мутобиқат раванди инкишофи шахсиятро маънидор менамояд, зеро он дар натиҷаи инкишофи ҳар як ҷониби шахсият ташаккул меёбад - тафаккури он, ҳиссиёт, ирода ва ғайра. Ташаккули мутобиқат бо таври худкор, ғайримутаваккил набуд ва намешавад. Барои ташаккул ёфтани чунин шахсият ҳамеша тарбияи дурусти вай зарур буд ва ҳаст. Бо ин мо ба ҷанбаи педагогии проблемаи гузоштаамон наздик мешавем.

Усулҳои педагогӣ ба асосҳои муносибати фалсафии омӯзиши инсон таъин менамояд. Дар фалсафа тарбияи маҳфуми «инсон» ҳамчун инсон-индивиди ташаккули ба истифода бурда мешавад, ва бо ин маъноӣ

педагогӣ аз мафҳуми педагогӣ фарқ менамояд, ки дар он «инсон» - махлуқи зотӣ мебошад.

Педагогикаи шахсият бо таври органикӣ бо психология ва соҳаҳои он робита дорад: аз психологияи хурдсолӣ то геронтология; аз психологияи муҳит, коллектив, идоракунӣ ва ғайра.

Методологияи моҳияти педагогии «шахсият» ҳанӯз ташаккул меёбад, ҳанӯз муносибатҳои фалсафӣ-педагогӣ ва психологӣ-педагогӣ ба омӯзиши инсонӣ муосир ба вуҷуд меояд.

Дар асоси таҳлили адабиёти психологӣ-педагогӣ дар он бора хулоса намудан мумкин аст, ки тафаккур бо нутқ робитаи ногусастанӣ дорад. Фикр бидуни забон, бидуни нутқ наметавонад ба амал ояд, чорӣ гардад ва амал намояд. Тафаккур дар шакли нутқӣ ба амал меояд. Шахсоне, ки якчанд забонро баробар ва хуб медонанд, хуб дарк менамоянд, ки бо кадом забон дар ҳар як лаҳзаи муайян фикр ронанд. Дар нутқ фикр на танҳо маънидод мешавад, балки ташаккул меёбад, рушд менамояд.

Мо муайян намудем, ки барои раванди таълим дар курсҳои болоии муассисаи олии таълимӣ инчунин басо он ҳос мебошад, ки донишҳо, ки дар доираи як фанни таълимӣ ба даст оварда мешаванд, бо дигар донишҳо ба робита дароварда мешаванд, ва бо ҳамин роҳ низоми донишхоро тартиб медиҳанд. Аз ин лиҳоз барои омӯзиши забони хориҷӣ (англисӣ) дониши хуби забони модарӣ (тоҷикӣ) зарур аст. Он нафаре, ки забони модарии хешро бо таври комил медонад, қодир аст дилхоҳ забони хориҷиро омӯзад. Забон воситаи муошират миёни одамон мебошад. Бо якдигар муошират намуда, одамон калимаҳоро истифода намуда, қоидаҳои грамматикиро истифода мебаранд. Забон ва нутқ робитаи ҷудонашаванда дорад, аз худ ягонагиро мемонад, ки дар он инъикос меёбад, зеро таърихан забони дилхоҳ халқ дар раванди муоширати нутқии одамон ташкил ва инкишоф меёфт. Яке аз вазифаҳои нутқ ба воситаи муошират ба мардум хизмат намудан аст. Дигар вазифаи муҳими нутқ аз муқаррарот дар бораи он бар меояд, ки тафаккур дар шакли нутқӣ амалӣ карда мешавад. Нутқ воситаи тафаккур мебошад.

Дар боби дувум, ки «**Ташаккулёбии қобилияти коммуникативӣ-нутқӣ дар шароити омӯзиши забони англисӣ**» номида мешавад, бо таъки ба сарчашмаҳои назариявӣ натиҷаҳои бадастомада дар марҳилаҳои гуногуни кори таҷрибавию озмоишӣ пешниҳод гардида, шароити

педагогии истифодаи самараноки технологияи педагогӣ, ҳамчун воситаи худсозмондиҳии фаъолияти таълимии донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда мешавад. Диққати махсус ба марҳилаи муайянсозӣ, танзим ва назорат дода шудааст, зеро ин марҳилаҳо қатъӣ буда, самти кор ва мундариҷаи ҳамаи марҳилаҳои минбаъдаи омӯзиши таҷрибавӣ мебошанд. Сатҳи пешакии омӯзиши таҷрибавӣ ба саволдиҳандае, ки ба муайян кардани сатҳи ибтидоии донишҷӯён дар бораи мавзӯи омӯзиш равона шудааст, инчунин санҷиши ибтидоӣ, аз ҷумла иҷрои вазифаи мушкил ва масъалае, ки ба қабули навъҳои гуногуни сабабҳо нигаронида шудааст, ба муайян кардани сатҳи малакаи донишҷӯён дар се зерсохтор тартиб дода шудааст.

Инкишофи нутқи шифохӣ, фаъолнокнамоии фаъолияти нутқӣ – яке аз вазифаҳои муҳимтарини забони англисӣ ба ҳисоб меравад. Вақти бештарро ба вазифаҳои нутқӣ бояд ҷудо намуд. Мувофиқи мақсад аст, ки ин машғулиятҳо аз рӯи шакл ва мундариҷа гуногун бошанд. Чунин корҳо метавонад дар шакли сӯҳбатҳо дар бораи ҳаёти ҳуди донишҷӯён бошад, масалан, дар бораи оила, доир ба рафиқ, дар бораи муассисаи олии таълимӣ, ки донишҷӯён дар он таҳсил менамоянд, доир ба мавзӯҳои, ки таътилно чи гуна гузарониданд, кадом китобҳоро хонданд ва ғайра. Сӯҳбатҳо аз рӯи мусаввараҳо, тасвирҳо, ки дар китобҳои таълимӣ ҷой дода шудаанд, аз рӯи мундариҷаи матнҳо, китобҳои хондашуда ва ғайра манфиатбахш аст. Мисоли иҷроиши вазифа оид ба интихоби калима аз рӯи маъно ва натиҷаи иҷроиши чунин вазифа дар ҷадвали № 1 оварда мешаванд. Ҷадвалҳои мазкур нишон медиҳанд, ки донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ барои нақл ба ҳисоби миёна 30,3 калимагӣ интихоб намуданд, ҳол он ки донишҷӯёни гурӯҳи санҷишӣ 26,5 калимагӣ. Ҳамагӣ 2 донишҷӯ (6,2 %) гурӯҳи таҷрибавӣ аз ӯҳдаи иҷрои вазифа набаромаданд, ҳол он ки дар гурӯҳи санҷишӣ 7 донишҷӯ (35 %) аз ӯҳдаи иҷроиши вазифа набаромад. Ғайр аз ин, аз маълумотҳои ҷадвалҳои мазкур бар меояд, ки захираи фонди луғавии донишҷӯёни гурӯҳи таҷрибавӣ нисбат ба донишҷӯёни гурӯҳи санҷишӣ як дараҷа зиёдтар мебошад (дар ҳолати мазкур 970 зидди 530 калима). Ин нишондодҳо бори дигар самаранокии усули омӯзиши забони англисиро бо истифода аз технологияи муосир

тасдиқ менамоянд.

Натиҷаҳои асосии таҳқиқот дар Паёми ДДОТ ба номи С. Айни, маҷмӯаҳои илмӣ инъикос ёфтаанд; аз санҷиши зарурӣ гузаштаанд, дар конференсияҳои илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ, мизҳои мудаввар ва тренингҳо васеъ баррасӣ карда шудаанд; дар 20 мақола инъикос ёфтаанд, аз ҷумла 4-тои онҳо дар нашрияҳои даврии, ки ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсия кардаанд, ба ҷоп расидаанд.

Диссертатсияи Мавлонова Интизор Тоҷиддиновна дар мавзӯи «Ташаккулёбии қобилияти коммуникативӣ-нутқии донишҷӯён дар раванди таълимоти касбӣ (дар маводи омӯзиши забони англисӣ)» ба талаботи Низомномаи намунавӣ оид ба Шӯрои диссертатсионии Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва тартиб додани дараҷаҳои илмӣ ва унвони илмӣ (дотсент, профессор), ки бо Қарори Хукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 ноябри соли 2016, таҳти № 505 тасдиқ гардидааст, ҷавобгӯ буда, ба ҳимоя қабул карда мешавад.

Оид ба диссертатсияи Мавлонова Интизора Тоҷиддиновна таъин карда шаванд:

-ба ҳайси муассисаи пешбар: Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хисрав;

-ба ҳайси муқарризи расмӣ:

- доктори илмҳои педагогӣ, мутахассиси пешбари Академияи таҳсилоти Тоҷикистон Гулмадов Файз;

- номзади илмҳои педагогӣ, дотсент, мудир кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавии Донишгоҳи Миллии Тоҷикистон Наврӯзшоев Баҳридин Хушолоевич.

Раиси комиссияи таҳхис,
доктори илмҳои
педагогӣ, профессор

Файзализода
Ҷумъахонни Хол

Аъзоёни комиссияи таҳхис:
Доктори илмҳои
химия, профессор

Бандаев
Сирочиддин Гадоевич.

Доктори илмҳои
филологӣ, профессор

Хочазод Саидмурод

Имзоҳои профессорон Қ.Х.Файзализода,
С.Г.Бандаев ва С.Хочазодро тасдиқ мекунам:

Мудири раёсати кадрҳо ва

корҳои махсуси ДДОТ ба номи С.Айнӣ

Назаров Қ.Д.

14.09.2020с.